

İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği

Emre ALAKUŞ *

Yıldız UZAN**

Öz

Eski tarihlerden bu yana göç hareketlerinin ana nedenlerini, savaşlar, doğal afetler ve hayatta kalmaya yetecek beslenme olanaklarına ulaşma çabası gibi zorlayıcı sebepler oluşturmuştur. Göç motivasyonunun zor koşullarının yanı sıra, göçmenlerin büyük bir bölümü göç yolunda veya hedef ülkede insanlık dışı muameleler ve hayati tehlikeler ile karşı karşıya kalabilmektedir. Kölelik ve benzeri uygulamaların tarihteki yeri düşünüldüğünde öz anlamı bakımından yeni bir durumu ifade etmeyen insan ticareti olgusu günümüzde kapsam olarak genişlemiş, türleri, yöntemleri, gerçekleşme biçimleri farklılaşmıştır. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinde de son yıllarda önemli bir artış yaşanmıştır. Kayıt dışı olmaları dolayısıyla sınır dışı edilme korkusu duyan ve bu sebeple güvenlik güçlerine başvurmadan çekinen düzensiz göçmenler, insan ticareti mağduru olma bakımından diğer göçmenlere göre daha korumasız ve sömürüye açıktır. Düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadele çalışmaları birbirini desteklemektedir. Bu anlamda Türkiye, düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadele için mevzuat geliştirmiş ve yeni kurumlar oluşturmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün operasyonel hale geldiği 2014 yılı sonrasında bir yandan yakalanan düzensiz göçmen sayısı diğer taraftan tespit edilen insan ticareti mağdurlarının sayısı önemli oranda artmıştır. Güncel istatistiksel veriler Türkiye'de bulunan Afgan düzensiz göçmenlerin iş gücü istismarına dayalı insan ticareti mağduru olma potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Düzensiz göç, insan ticareti, emek sömürüsü, Afgan düzensiz göçmenler

* İl Göç Uzmanı, İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü, e-posta: emre.alakus@goc.gov.tr

** İl Göç Uzmanı, Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğü, e-posta: yildiz.uzan@goc.gov.tr

Turkey's Reality of Illegal Afghan Immigrants in Terms of Being A Subject to Potential Human Trafficking

Emre ALAKUŞ *

Yıldız UZAN**

Abstract

Compelling reasons such as inadequate nutrition, wars, and natural disasters have been the main causes of migration movements since ancient times. In addition to the severe conditions of migration motivation, most immigrants may face inhuman treatment and life-threatening situations on the way to or in the destination country. The human trafficking phenomenon, which does not essentially express a new term considering the place of slavery and similar practices in history, has expanded in scope and differentiated in terms of types, methods, and ways of realizations. Migration flows to Turkey has have a significant increase in recent years like the increase in the rest of the world. Irregular migrants who are fearful of being deported due to their informality and are afraid to resort to security forces are more vulnerable and exploitable than other immigrants in terms of being trafficked. The fight against irregular migration and human trafficking complement each other. In this sense, Turkey has adopted legal texts and established new institutions to cope with irregular migration and human trafficking. The number of irregular migrants detained on the one hand and the number of victims of human trafficking identified on the other hand has significantly increased after 2014 when the General Directorate of Migration Management became operational. Illegal Afghan immigration to Turkey has been the fastest-growing immigrant group according to the official statistics and current statistical data has shown that illegal Afghan immigrants are very likely to be a victim of human trafficking in terms of labor exploitation.

Keywords: *Irregular migration, human trafficking, labor exploitation, Afghan irregular immigrants*

* Provincial Migration Expert, İstanbul Provincial Directorates of Migration Management,
e-mail: emre.alakus@goc.gov.tr

** Provincial Migration Expert, Osmaniye Provincial Directorates of Migration Management,
e-mail: yildiz.uzan@goc.gov.tr

Giriş

Göç olarak adlandırılan nüfus hareketliliği tarih boyunca çeşitli biçimlerde yaşanmıştır. Ulus devletlerin ortaya çıkışı ve ulusal sınırların belirginleşmesi sonrasında uluslararası göçün de önemi artmıştır. Ülkelerin refah düzeyleri arasındaki büyük farklılıklar, savaşlar ve diğer güvenlik sorunları, küreselleşme süreci ile birlikte bilgiye ve teknolojik olanaklara ulaşmanın kolaylaşması, yasal veya yasal olmayan ulaşım ağlarının genişlemesi gibi nedenler uluslararası göçün her türünün son yıllarda hızla artmasına neden olmaktadır. Türkiye coğrafi konumu bakımından gelişmiş Batılı ülkeler ile savaşlar ve yoksulluk gibi çeşitli sebeplerle göç hareketlerinin kaynağı olan Suriye, Irak, Afganistan ve diğer bazı ülkeler arasında bir köprü olarak nitelendirilmektedir. Türkiye'ye veya Batılı ülkelere yönelik göçleri kaynak ülkesine göre sınıflandırmak mümkündür. Sözgelimi 2011 yılı ve sonrasında Türkiye'ye gelen Suriyelilerin temel göç nedeni ülkede devam eden iç savaş iken Afganistan ve Irak gibi ülkelerde ise yıllardır devam eden güvenlik problemleri ile birlikte yaşanan ekonomik istikrarsızlık göçe neden olmaktadır. Uluslararası hukuka göre de göçmenin hedef veya transit ülkedeki statüsünü belirleyecek temel unsur, göç etmesinin gerçek nedenidir. Uluslararası hukuk metinleri mülteciler ile ekonomik göçmenleri, düzensiz göçmenleri veya insan ticareti mağdurlarını birbirinden ayırmaktadır. Bu ayırım uluslararası sözleşmelerde imzası bulunan devletlerin göçmenlere yönelik uygulamalarının çerçevesini belirlemektedir.

Türkiye'ye yönelik göç hareketleri incelendiğinde çok farklı göç ve göçmen türleri ile karşılaşmaktadır. 2011 yılı ve sonrasında Suriye'de yaşanan iç savaş Türkiye'ye yönelik sığınmacı göçünü artırmıştır. Irak ve Afganistan da Türkiye'ye yönelik göçlere kaynaklık eden diğer ülkelerdendir. Türkiye'de tespit edilen düzensiz göçmenlerin en büyük bölümünü oluşturan Afganistan uyruklular, genellikle ekonomik sebeplerle ve yasal olmayan yollarla Türkiye'ye gelerek izinsiz çalışmaktadırlar. Kayıtsız ve izinsiz olarak genellikle enformel sektörde çalışmakta olan Afgan düzensiz göçmenlerin sınır dışı edilme korkusu duymaları sebebiyle, emek sömürsüne dayalı insan ticareti mağduru olma potansiyeli yüksektir. Türkiye'de İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün (GİGM) kurulması ve operasyonel hale gelmesi sonrasında hem düzensiz göç hem de

insan ticareti ile mücadelenin hız kazandığı istatistiksel verilerden anlaşılmaktadır. İnsan ticareti ile mücadele konusunda gerekli yönetsel ve yasal değişiklikler yapılmıştır. Ancak göçmen sayısının artmasının insan ticareti mağduru olabilecek yabancı sayısını da artırdığı düşünüldüğünde konunun bütün boyutlarıyla kapsamlı olarak ele alınması gerektiği anlaşılabacaktır. Modern kölelik olarak da adlandırılan insan ticareti ile kapsamlı bir şekilde mücadele edebilmek için denetimlerin artırılması tek başına yeterli değildir. Bir yandan insan ticaretine neden olabilecek kaynakları kurutmak diğer taraftan göç sonucunda birlikte yaşamak durumunda olan yerleşik halde bulunan veya sonradan gelen herkesin insan ticareti konusundaki bilinç düzeyini artırmak gerekmektedir.

Bu çalışmada insan ticaretine konu olma potansiyeli bakımından Türkiye'ye gelen Afganistan uyruklu düzensiz göçmenler incelenmektedir. Bu amaçla ilk olarak Türkiye'de düzensiz göç ve Afganistan uyruklu düzensiz göçmenler ele alınmaktadır. İkinci olarak insan ticareti konusu ile insan ticaretinin bir türü olan emek sömürüsü ve düzensiz göç ilişkisi açıklanmaktadır. Son olarak ise Türkiye'nin insan ticareti ile mücadelesi ve insan ticaretine konu olma bakımından Türkiye'de bulunan Afgan düzensiz göçmenler üzerinde durulmaktadır. Çalışma gerçekleştirilirken konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. GİGM ve uluslararası kuruluşların istatistikî verilerinin analiz edilmesi ve anlamlandırılması yoluyla Türkiye'de bulunan Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin insan ticareti mağduru olma potansiyeli açıklanmıştır.

Düzensiz Göç ve Afgan Düzensiz Göçmenler

Göç kavramı insanların bir yerden başka bir yere hareket etmesi anlamında kullanılmaktadır. Göçün uluslararası sınırların aşarak gerçekleştirilmesi ve sınırları ihlal edilen devletin iç hukuku gereği belirttiği şartları taşımamış olması ise düzensiz göç, yasa dışı göç veya kayıt dışı göç olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.110). Düzensiz göç hareketi sınırlar arasındaki geçişin yasal olmayan yöntemlerle sağlanması ile gerçekleşebileceği gibi yasal yollarla ülkeye giriş gerçekleştikten sonra o ülkede kalış hakkını devam ettirecek olanaklara sahip olunmaması veya kalış amacı dışında bir faaliyet gerçekleştirilmesi sonucu da ortaya çıkabilmektedir (Akçadağ,

2012). Dolayısıyla düzensiz göçmeni açıklarken sadece yasal giriş veya çıkış hükümlerini ihlal edenler ile sınırlı olmayan, daha geniş kapsamlı bir tanım ortaya konulması gerekmektedir. Uluslararası bir sınır geçilirken yasal olan göçmen ülkeye girdikten sonra da düzensiz göçmen haline gelebilmektedir. Bu çerçevede bir ülkeye giriş yaptıktan sonra orada kalabilmek amacıyla formalite evlilik veya iltica başvurusu yapılması da kişinin düzensiz göçmen olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Bir kısım düzensiz göçmen ise kaçakçılık yollarına başvurarak insan ticareti mağduru olabilmektedir. Bu sebeplerle belgesiz (*undocumented*) veya yetkisiz (*unauthorized*) göçmen olarak da adlandırılan düzensiz göçmenler ile sığınmacı, mülteci ve ekonomik göçmeni birbirinden ayırt etmek güçleşmiştir (Rittersberger-Tılıç, 2015, s.85).

Uluslararası Göç Örgütüne göre düzensiz göç sadece hedef ülke açısından yaşanan bir yasa dışılık durumu değildir. Aynı zamanda kaynak ve transit ülkelerin de düzenleme normları dışında gerçekleşen göç hareketidir. Gerekli pasaport veya seyahat belgesi alınmaksızın ülkeden çıkılması veya ülkeden ayrılmak için gerekli idari şartların yerine getirilmemesi kaynak ülke açısından düzensiz göçü ifade etmektedir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Kaynak ülke ve hedef ülke arasında gerçekleşen düzensiz göç hareketinin üzerinden geçtiği ülkeler transit ülke olarak adlandırılmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) düzensiz göçü Türkiye'ye giriş ve çıkış yapılırken yasal yollara başvurulmaması, Türkiye'de bulunuşun yasal yollarla sağlanmaması ve Türkiye'de izinsiz çalışılması olarak tanımlamaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

Yasa dışı göç kavramı ile yasa dışı göçmen kavramı anlam bakımından birbirinden ayıramaz. Göçmenlerin yasa dışı olmaları ile suçlu olmalarının aynı anlama geldiği, yasa dışı göçmenlerin yakalanarak yargılandığı, suçlu bulunduğu, gözaltına alındığı, hapse konulduğu veya sınır dışı edildiği ifade edilmektedir (Atasü Topcuoğlu, 2016, s.8). Oysa bu durum adli işlem ve idari işlem arasındaki temel farklılıkla açıklanabilmektedir. Uluslararası Göç Örgütüne göre gözetim altında tutma adli ve idari olmak üzere iki türdür. Adli bir suç işlenmesi halinde ilgili kişi adli (cezai) gözetim altına alınmaktadır. Diğer taraftan idari gözetimde kişiler daha çok

sınır dışı etme gibi bir işlemin gerçekleştirilmesini güvence altına alma amacıyla gözetim altına alınmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Dolayısıyla düzensiz göçmenlerin aynı zamanda adli bir suçlu gibi görülmesi sorunlu bir yaklaşımdır.

Bir ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapan, orada yasa dışı olarak bulunan ve geçimini yasa dışı çalışma ile sağlayan kişilerin istismara en açık kişiler olduğu söylenebilir. Düzensiz göçmenler herhangi bir hak kaybı ya da sömürü ile karşı karşıya kaldıklarında sınır dışı edilme korkusu duymaları sebebiyle kendilerine koruma sağlayabilecek bir resmi kurumla veya kamu görevlileri ile temas kurmak istemezler. Dolayısıyla düzensiz göçmenlerin korumaya daha çok ihtiyacı olduğu ve eğitim, sağlık gibi temel haklardan yararlandırılmaları gerektiği kabul edilebilir. Başka bir görüşe göre ise düzensiz göçmenlere eğitim ve sağlık gibi temel hakları sunmak bir yandan potansiyel düzensiz göçmenlerin göçe isteklerini azaltma amacına hizmet edecek diğer taraftan işverenler için düzensiz göçmenleri daha cazip olmaktan çıkararak istismara dayalı çalışma ilişkilerinden uzaklaştıracaktır (Bartram, V. Poros ve Monforte, 2017, s.312,313).

Sığınmacıların ve düzensiz göçmenlerin Türkiye'yi Batı'ya ulaşmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanmasının birçok nedeni vardır. En önemli husus benzersiz bir coğrafi konuma sahip olmasıdır. Tarihsel süreçte Türkiye her zaman Doğu ile Batı ve Kuzey ile Güney arasında bir köprü işlevi görmüştür. Türkiye doğusunda siyasi çatışmalar ve etnik bölünmeler yaşayan Kafkaslar, Irak ve İran gibi ülkelerle ortak bir sınırı paylaşmaktadır. Diğer tarafta ise Yunan adaları ve Avrupa Birliği çevresi yer almaktadır (Mannaert, 2003, s.5). Türkiye'ye yönelik göçler iş gücü bakımından değerlendirildiğinde göçe kaynaklık eden ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesi, göçmenlerin yasal durumlarını ve içinde oldukları göç hareketinin türünü büyük oranda açıklamaktadır. Buna göre Türkiye'ye yönelik göç hareketleri ve göçmen türleri genel olarak üçe ayrılmaktadır. Gelişmiş ülke vatandaşları yasal olarak ülkeye giriş yaparak ve gerekli yasal çalışma ve oturma izinlerini alarak düzenli göçmen iş gücü grubunu oluşturmaktadır. İkinci olarak yasal gereklilikleri yerine getirmeden çalışma piyasasına katılanlar düzensiz göçmen iş gücü grubunu oluşturmaktadır. Üçüncü grup ülkelerindeki olumsuzluklardan kaçarak

Türkiye'ye gelen ve uluslararası korumaya gereksinim duyan sığınmacı ve mültecilerden oluşmaktadır (Kaya, 2015, s.17,18). Ancak bu sınıflandırmadaki grupların kesin çizgiler ile birbirinden ayıramayacağı ifade edilmelidir. Sözelimi yasal olmayan yollarla Türkiye'ye gelen bir düzensiz göçmen aynı zamanda iltica başvurusunda bulunabilir.

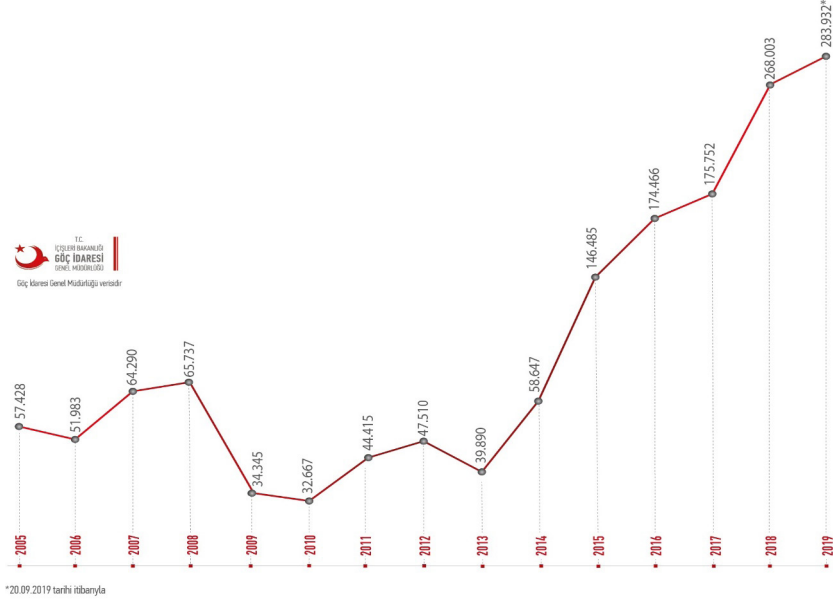
Türkiye'de düzensiz göçmen olarak bulunan yabancılar üç ayrı grupta değerlendirilmektedir. İlk grup Türkiye'yi Avrupa'ya veya görece gelişmiş Batı ülkelerine ulaşmak için geçiş ülkesi olarak görenlerden oluşmaktadır. İkinci grup düzensiz göçmenler yasal olmayan yollarla Türkiye'ye giriş yapan, Türkiye'de bulunan ve çalışanlardan oluşmaktadır. Son gruptaki düzensiz göçmenler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olup başvurusu olumsuz değerlendirilen yabancılardan ülkeyi terk etmeyenlerdir (İçduygu ve B. Aksel, 2012, s.21). Dolayısıyla Türkiye düzensiz göçmenlerin bir kısmı tarafından transit bir ülke diğer kısmı tarafından ise hedef ülke olarak görülmektedir. Türkiye'ye gelen Afgan düzensiz göçmenler ilk olarak Türkiye'yi gelişmiş Batı ülkelerine ulaşmak için bir aşama olarak görmüştür. Bunun yanında özellikle son yıllarda Türkiye'ye gelen ve enformel sektörde çeşitli biçimlerde çalışma piyasasına katılan Afgan düzensiz göçmenler Türkiye'de uzun süre kalmak istemekte ancak yasal olmayan yollarla giriş yapmış olmaları sebebiyle ikamet izni alamadıkları için uluslararası koruma başvurusu yapmaktadırlar.

GİGM tarafından yayınlanan 2005-2019 yılları arasını kapsayan Türkiye'nin düzensiz göç istatistikleri Grafik 1'de gösterilmiştir. Buna göre kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2005 yılında 57.428 iken 2013 yılında 39.890'a gerilemiştir. Yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2014 yılı ve sonrasında sürekli olarak artarak 2019 yılında 20.09.2019 tarihi itibarıyla 283.932'ye ulaşmıştır. Yılın geri kalanında da yakalamaların devam edeceği düşünüldüğünde son yıllarda yakalanan düzensiz göçmen sayısında önemli ve sürekli bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu artışın GİGM'nin kurularak faaliyete başladığı 2014 yılı ve sonrası gerçekleşmesinin iki önemli sebebi vardır. İlk olarak son yıllarda dünya genelinde düzensiz göç hareketlerinde yaşanan artış Türkiye'yi de etkilemektedir. İkinci sebep ise özel olarak göç yönetimi alanında görev yapmak ve uzmanlaşmak üzere kurulan GİGM'nin ve güvenlik güçlerinin düzensiz

İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği

göç ile mücadele konusundaki istikrarlı ve kararlı uygulamaları sonucunda tespit edilen düzensiz göçmen sayısının artırılmasıdır.

Grafik 1: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: GİGM.(2019a), “Düzensiz Göç”, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, 26.09.2019 tarihinde erişildi.

2018 yılında yakalanan düzensiz göçmenler uyruklarına göre incelendiğinde 100.841 düzensiz göçmen ile Afganistan ilk sırayı almıştır. 11.09.2019 tarihi itibarıyla düzensiz göçmenlerin uyruklara göre dağılımına bakıldığında 117.437 düzensiz göçmen ile Afganistan’ın ilk sırada olduğu, Pakistan’ın 43.204 ile ikinci sırada ve Suriye’nin 29.796 düzensiz göçmen ile üçüncü sırada olduğu görülmektedir (Düzensiz Göç, 2019). Söz konusu veriler ışında Türkiye’de bulunan düzensiz göçmenlerin en büyük bölümünü Afganistan uyrukluların oluşturduğu ve ikinci sıradaki Pakistan uyruklu düzensiz göçmenlerin yaklaşık iki katı kadar Afganistan uyruklu düzensiz göçmen yakalandığı anlaşılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) Küresel Eğilimler Raporu’nda belirtildiği üzere 32 yıldır Afganistan en çok mülteci üreten ülke olarak ilk sırada yer almaktadır. Ortalama her dört mülteçiden biri Afganistan uyrukludur (Küresel Eğilimler Raporu, 2019). Türkiye’ye yönelen göç

hareketlerinde her bir kaynak ülkenin vatandaşı Türkiye'ye geliş amacını farklı olarak değerlendirmektedir. Genel olarak bu göçmenlerin çoğunluğu kendi ülkelerine dönmeden veya üçüncü bir ülkeye gitmeden önce Türkiye'de geçici kalma niyeti ile hareket etmektedir. Örneğin Burma uyruklu yabancıların çoğunluğu doğrudan Avrupa'ya gitmeyi amaçlarken çok az bir bölümü Türkiye'de geçici ya da kalıcı olarak kalma amacındadır. Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerin göç profiline bakıldığında doğrudan Avrupa'ya gitmek isteyen yabancılar ile Türkiye'de geçici veya kalıcı olarak yaşamak isteyenlerin arasındaki farkın daha az olduğu ifade edilmektedir (Çiçekli ve Demir, 2015, s.24).

İnsan Ticareti, Emek Sömürüsü ve Düzensiz Göç İlişkisi

Son yıllarda köleliğin ortadan kalkmış olduğuna dair yaygın bir düşünce hâkim olsa da uluslararası göçle birlikte yaygınlaşan insan ticareti (*human trafficking*) köleliğin yeni bir formu olarak değerlendirilmektedir. Toplumunu ekonomik, sosyal ve insani boyutlarıyla etkileyen insan ticareti, kişilerin çeşitli biçimlerde istismar edilerek temel hak ve hürriyetlerine ulaşmalarının engellenmesi ile ortaya çıkmaktadır. İnsan ticaretine konu olan kişi insan onuruna yakışmayacak muameleler ile karşılaşmaktadır. İnsan ticaretinde insan, alım satımına konu olan bir eşya gibi görülmektedir (Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu, 2009). Türkiye'nin de 13 Aralık 2000 tarihinde imzaladığı Palermo Protokolü'nde¹ tanımlanan haliyle insan ticareti,

Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir.

Bu tanımdan hareketle insan ticaretinin çok geniş kapsamlı bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Burada hangi eylemin ya da hangi durumun insan ticareti olarak değerlendirilmesi gerektiği ve insan ticaretinin koşulları detaylı olarak açıklanmalıdır. Palermo Protokolü'ne göre istismar terimi ise "asgari olarak, başkalarının istismar edilmesini veya cinsel istismarın baş-

1 Birleşmiş Milletler Çerçevesinde 12-13 Aralık 2000 Tarihlerinde Palermo'da Düzenlenen Konferansta Kabul Edilen "Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol", Madde 3(a).

ka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını” içermektedir. Yine Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nde Palermo Protokolü’nde yer alan insan ticareti tanımı aynen kabul edilmiştir.

İnsan ticareti ile ilgili temel kavramlardan mağdur; insan ticareti faaliyeti sebebiyle zarar, baskı veya kötü muamele gören kişidir. Tacir ise aldatma ve zorlama gibi çeşitli sömürü vasıtalarıyla mağduru sömürerek çıkar elde eden kişiyi ifade eder. İnsan ticaretinin ortaya çıkmasındaki ana unsurlardan biri olan angaje etme, üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki mağdurların güç kullanarak zorla (cebir) kaçırılmasıdır. Kısmen kandırmaya dayalı angaje etme durumunda mağdurlar belirli bir faaliyette istihdam edileceklerini bilmekte iken hangi şartlar altında çalışacakları hakkında bilgi sahibi değildir. Son durumda mağdurlar gelir elde etme ve iş sahibi olma gibi beklentileri kullanarak asıl hedeflerine ulaşmak isteyen tacirler tarafından tamamen kandırılmaktadır (Barbaros, 2014, s.2,3). Çağdaş kölelik olarak da adlandırılan insan ticareti suçunda insan ticaretine konu olan mağdurların cebir altında olmaları veya gerçek dışı birtakım vaatler, olaylar ve kişiler ile inandırılmaları söz konusudur. Mağdur ile mağduru çalıştırarak haksız kazanç elde eden tacirler arasındaki ilişki gönüllülük esasına bağlı olmayıp baskı ile sağlanmaktadır (Adıgüzel, 2016, s.118). Çıkar elde etmek için mağdurlar tehdit, cebir, hile, aldatma ve çaresizliklerinden yararlanma yoluyla zorla çalıştırılmakta, fuhşa zorlanmakta veya esaret altında bırakılmaktadır. Birçok çeşidi olan insan ticaretinin en yaygın türü mağdurların cinsel istismar yoluyla zorla çalıştırılmasıdır. İkinci yaygın insan ticareti türü ise zorla çalıştırılmadır. Zorla çalıştırmada fiziksel tehdit, psikolojik zorlama, kanunların kötüye kullanılması veya yorumlanması gibi yollara başvurulmaktadır (Güvenlik Terimleri Sözlüğü, 2017). İnsan ticaretinde mağduru veya tacirin yabancı uyruklu olması veya uluslararası sınırların aşılması zorunluluğu yoktur. Tanımı itibarıyla ülke içindeki vatandaşlar arasında da gerçekleşebilmektedir. Ancak düzensiz göçmen durumunda olan yabancılar yasal olmayan bir biçimde başka bir ülkede buldukları için sınır dışı edilme korkusu duymakta ve bu sebeple kanunların kötüye kullanılması veya yorumlanması yoluyla psikolojik zorlamaya maruz bırakılabilmektedir. Düzensiz göçmen

çalıştırarak sosyal yükümlülüklerden kurtulmak ve ucuz emek elde etmek isteyen işverenlerin kanunlara aykırı olarak işçi çalıştıran bir işveren olmaları ile insan ticareti suçunun faili olmaları arasında oldukça ince ve saydam bir çizgi bulunmaktadır.

İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı göçe olanak sağlayan ve genellikle ekonomik getirisi olan yasa dışı faaliyetleri sembolize etmektedir. Ancak insan ticareti ile göçmen kaçakçılığı arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Göçmen kaçakçıları kaçak ya da belgesiz göçmenlerin sınırları aşmalarını sağlarken, insan tacirleri kendi çıkarları için göçmenlere bir nesne gibi davranmakta ve göçmenlere yönelik aldatma ve zorlamayı kapsayan faaliyetlerde bulunmaktadır (Bartram vd., 2017, s.173). Göçmen kaçakçılığında kaçakçılar ile göçmen arasındaki ilişki sınırın yasa dışı yollarla geçilmesi ile sona ermektedir. İnsan ticaretinde ise mağdur ile tacir arasındaki sömürüye dayalı ilişki mağdurun rızası dışında devam etmektedir. İnsan ticareti suçu kişilere karşı işlenmekte ve ağır insan hakları ihlallerine neden olmakta iken göçmen kaçakçılığı göçmenin de rızası veya iradesi ile devlete karşı işlenen bir suçtur. İnsan ticareti belirli bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşebileceği gibi mağdurların iradeleri dışında başka bir ülkeye götürülmeleri ile de gerçekleşebilmekte iken göçmen kaçakçılığı her zaman sınır aşarak gerçekleştirilmektedir (Adıgüzel, 2016, s.118). Göçmen kaçakçılığında insan ticaretinden farklı olarak zorlama, sömürü veya insan haklarının ihlal edilmesi söz konusu değildir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Sömürü (*exploitation*) genel anlamda bir şeyden ya da bir kişiden çıkar sağlanmasıdır. Özellikle kişinin kendi çıkarları için başka bir kişiden fayda sağlamayı hedefleyen davranışı olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Sömürü faydalanılan kişinin rızası dışında veya iradesini göz ardı ederek gerçekleştirilmektedir. Kişisel mahremiyetleri ve temel insan hakları ihlal edilen kişi fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan zarar görmektedir. Cinsel istismar, zorla çalıştırma ve kölelik benzeri uygulamalar birer sömürü örneğidir. Zorla çalıştırma kişilerin ücret almadan çalıştırılması veya kişinin çaresizliği ve kimsesizliğinden faydalanarak az bir ücret karşılığında çalıştırılması olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir (Barbaros, 2014, s.3,4). Dolayısıyla zorla çalıştırmanın

aynı zamanda emek sömürüsü olduğu ifade edilebilir. Kişi içinde bulunduğu koşullardan faydalanılarak iradesi veya rızası dışında çalıştırılmaktadır. Modern köleliğin bir türü olarak da nitelendirilen emek sömürüsünü engellemek, insan ticareti mağdurunun çaresizliğinden yararlanarak rızası ile gerçekleştirilmesi sebebiyle oldukça güçtür. Emek sömürüsüne uğrayan mağdurlar şartlar ne olursa olsun çalışmaya razıdır. Yerli işçilerin çalıştırmayacağı kadar düşük ücretler karşılığında, iş güvenliğine ihtiyaç duyulmayan ortamlarda çok fazla mesai yapmaya zorlanarak çalıştırılmaktadırlar (Sayın, 2018, s.87).

Düzensiz veya kaçak göçmenler üzerine suç, kaçakçılık rotaları veya gündelik yaşam pratikleri gibi birçok farklı alanda araştırma yapılmaktadır. Buna karşılık göçmen çalıştıran işveren ve işyerleri, göçmenlerin yasa dışı şekilde çalıştırıldığı sektörler ve yasa dışı göçmen emeği kullanımının bu sektörlerdeki yeri üzerine yapılmış araştırma sayısı pek fazla değildir (Atasü Topcuoğlu, 2016, s.16). Düzensiz çalışma durumu her zaman olmasa da sıklıkla düzensiz göçmen olma durumu ile ilişkilendirilir. Düzensiz emek göçünün en kötü biçiminin aynı zamanda insan ticaretinin bir bölümünü oluşturduğu ifade edilmektedir (Rittersberger-Tılıç, 2015, s.90). Buradan hareketle düzensiz göçmenlerin emek sömürüsüne dayalı olarak insan ticareti mağduru olma olasılıklarının diğer göçmenlere göre daha yüksek olduğu ileri sürülebilir. Bazı ülkeler özellikle tarım ve inşaat sektörlerinde işvereni sosyal yükümlülüklerden ve göçmeni koruyan giderlerden kurtarmak için düzensiz göç hareketlerini görmezden gelmektedir (Abadan Unat, 2006, s.351).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından hazırlanan 2018 Küresel İnsan Ticareti Raporu'nda 2016 yılında dünya genelinde insan ticareti mağduriyeti yaşanan ülke sayısı 97, insan ticareti mağduru sayısı yaklaşık 25.000, ülke başına ortalama mağdur sayısı ise 254 olarak belirtilmiştir. Ülke başına ortalama mağdur ve toplam mağdur sayıları 2003-2016 yılları arasında tespit edilmiş en yüksek sayılardır. İnsan ticareti mağduriyetinin sebeplerine bakıldığında rapora göre %59'luk bir oran ile cinsel sömürü ilk sırada yer almaktadır. Zorla çalıştırma ise %34'lük oran ile cinsel sömürüyü takip etmektedir. Geriye kalan %7'lik dilimi ise farklı nedenlerle insan ticareti mağduru olanlar oluşturmaktadır. Cinsel sömürü

nedeniyle insan ticaretinin en büyük mağduru kadınlar, zorla çalıştırılma nedeniyle insan ticaretinin en büyük mağduru yetişkin erkeklerdir. Zorla çalıştırılma sebebiyle insan ticaretine maruz kalanların ise %55'ini yetişkin erkekler oluştururken, %20'sini kadınlar, %15'ini kız çocukları ve %10'unu erkek çocukları oluşturmaktadır (Global Report on Trafficking Persons, 2018). Dünya genelinde insan ticaretinin toplam %93'lük bir oran ile büyük bir çoğunluğunun cinsel sömürü ve zorla çalıştırma şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. İnsan ticareti ile mücadele çalışmalarının artırılması ve güçlendirilmesiyle tespit edilen mağdur sayılarının artacağı ve türlere göre dağılımın değişebileceği ifade edilebilir. Teoride oldukça kolay ve açık bir biçimde tanımlanabilen cinsel sömürü ve zorla çalıştırmanın fiili durumda tespit edilmesinin güçlüğü düşünüldüğünde insan ticareti ile mücadele çalışmalarının zorluğu ve önemi anlaşılacaktır.

Türkiye’de İnsan Ticareti ile Mücadele ve Afgan Düzensiz Göçmenler

Türkiye kadın, erkek ve çocukların cinsel sömürü ve iş gücü sömürsüne dayalı insan ticaretinde hedef ve transit ülke olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanında Türkiye'nin daha düşük seviyelerde de olsa söz konusu suçlar için bir kaynak ülke olduğu ileri sürülmektedir (Avrupa Komisyonu 2019 Türkiye Raporu, s.49). Palermo Protokolü taraf devletleri kendi ceza kanunlarında insan ticaretini bir suç olarak kabul etmeleri yükümlülüğüne tabi tutmuştur. Palermo Protokolü'ne uygun olarak Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesinde insan ticareti eylemleri suç olarak kabul edilmiştir. Buna göre (Türk Ceza Kanunu, 2004),

Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkararak, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir.

İnsan ticaretinde mağdur durumunda olan kişilerin birçoğu mağduriyetlerinin farkında olamamaktadır. Bu sebeple yetkili makamların tespit çalışmaları oldukça önemlidir. Türkiye’de 17.03.2016 tarihinde

yürürlüğe giren İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, mağdur tespitine dair iş ve işlemler ile insan ticareti ile mücadelede takip edilecek diğer usulleri belirlemiştir. Buna göre insan ticareti suçundan mağdur olduğunu beyan eden veya bu durumdan haberi olanlar tarafından yazılı, sözlü veya elektronik olarak YİMER 157 (Yabancılar İletişim Merkezi-157 İnsan Ticareti Mağdurları Acil Yardım Hattı)² acil yardım ve ihbar hattına, Cumhuriyet Başsavcılıklarına veya kolluk birimlerine ihbar edilir. YİMER 157 hattında, İl Göç İdaresi Müdürlüklerine veya GİGM'ye yapılan ihbar ve şikâyetler derhal Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluğa bildirilir (Türkiye İnsan Ticareti İle Mücadele Yıllık Raporu, 2017). YİMER 157 hattının düzensiz göçlerin analiz edilmesi için bir laboratuvar gibi düşünülebileceğini belirten YİMER 157 personeli, zaten fazlasıyla sağlıksız ve zor koşullarda çalışan ve çalışma izni bulunmayan göçmen işçilerden işverenler tarafından sömürüldüklerini belirten çağrılar alındığını ifade etmektedir (Rittersberger-Tılıç, s.90-91).

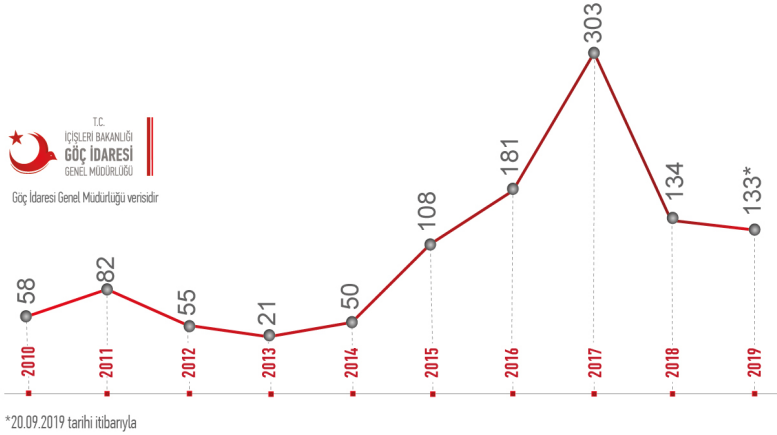
İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre, İl Göç İdaresi Müdürlüğünde görevli uzman personel tarafından ihbar edilen muhtemel insan ticareti mağdurları ile mülakat gerçekleştirilir. Mülakat neticesinde ilgili yabancıнын mağdur olduğuna karar verilmesi halinde ilk olarak mağdurun barınma, güvenlik, sağlık, psikolojik, sosyal ve hukuki destek gibi ihtiyaçlarının karşılanacağı mağdur destek programı uygulanır. Mağdur destek programından yararlanmak istemediğini bildiren mağdurların, gönüllü ve güvenli geri dönüş programından yararlandırılarak kendi ülkesine veya gitmek istediği üçüncü bir ülkeye güvenli bir şekilde çıkışları sağlanır. Bütün bu süreçlerde söz konusu yabancıнын yasal olmayan yollarla Türkiye'ye giriş yapmış olması veya yasal kalış hakkının sona ermiş olması ihtimali bulunmaktadır. Bu kapsamda 6458 sayılı YUKK ile düzenlenen ikamet izinlerinden biri de insan ticareti mağduru ikamet iznidir. YUKK'ye göre "İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacaklarına karar verebilmeleri amacıyla valiliklerce

² YİMER 157 hattının iki temel işlevi vardır. İlk işlevi yabancıların vize, ikamet izni, uluslararası koruma ve geçici koruma gibi alanlardaki sorularını yanıtlamaktır. İkinci olarak ise insan ticareti ve göçmen kaçakçılığında ihbar hattı olarak kullanılmaktadır.

otuz gün süreli ikamet izni verilir. Bu ikamet izinlerinde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaz.” Buradan hareketle yetkili birimlerin insan ticaretinden haberdar olması durumunda izlenecek usullerin yasal ve yönetsel çerçevesinin belirlendiği anlaşılmaktadır. Ancak tespit edilebilen insan ticareti mağduru sayısını artırabilmek için ihbarların ve denetimlerin artırılması ve kayıt dışı olarak ülkede bulunan yabancıların kayıt altına alınma çalışmalarının hızlandırılması gerekmektedir.

GİGM tarafından yayınlanan 2010-2019 yılları arasında tespit edilen insan ticareti mağduru sayısı Grafik 2’de gösterilmiştir. Buna göre 2010-2014 yılları arasında tespit edilen mağdur sayısının inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte 2015 ve sonrasında göre düşük olduğu ifade edilebilir. 2017 yılında zirveye ulaşan mağdur sayısı 303 olarak tespit edilmiştir. 2018 yılında 134 olarak tespit edilen mağdur sayısı 2019 yılında 20.09.2019 tarihi itibarıyla 133 olarak belirlenmiştir.

Grafik 2: Yıllara Göre İnsan Ticareti Mağduru Sayısı

Kaynak: GİGM.(2019b), “İnsan Ticareti ile Mücadele”, <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>, 25.09.2019 tarihinde erişildi.

2018 Küresel İnsan Ticareti Raporu’nda son yıllarda Batı ve Güney Avrupa’da tespit edilen Doğu Avrupa ve Orta Asyalı insan ticareti mağduru sayısında artış yaşandığı, bir kısım Doğu Avrupa ve Orta Asyalı mağdurla-

*İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından
Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği*

rın ise çoğunlukla Türkiye’de rapor edildiği belirtilmektedir. Aynı raporda 2003-2016 yılları arasında dünya genelinde tespit edilen toplam insan ticareti mağduru sayısının ülke başına ortalaması yer almaktadır. Buna göre 2010 yılında ülke başına ortalama 150 insan ticareti mağduru tespit edilmiştir. Bu sayı yıldan yıla artarak 2011 yılında 170, 2012 yılında 179 ve 2013 yılına gelindiğinde ise 216’ya ulaşmıştır. 2014 yılı ve sonrasında ise dünya genelinde ülke başına tespit edilen ortalama insan ticareti mağduru sayısı sürekli artarak 2016 yılında 254’e ulaşmıştır (Global Report on Trafficking Persons, 2018, s.7). 2010-2014 yılları arasında Türkiye’de tespit edilen insan ticareti mağduru sayıları ise Grafik 2’den anlaşılacağı gibi 21 ile 82 arasında değişmektedir. Dolayısıyla söz konusu yıllarda dünya ortalamasının gerisinde kaldığı anlaşılmaktadır. GİGM’nin operasyonel hale geldiği 2014 yılı sonrasında Türkiye’nin insan ticareti ile mücadelede durum önemli ölçüde değişmiştir. 2015 yılında 108, 2016 yılında 181 ve 2017 yılında ise 303 insan ticareti mağduru ile 2016 yılındaki ülke başına ortalama insan ticareti mağduru sayısının üzerine çıkmıştır. Dolayısıyla GİGM’nin kuruluşundan sonra insan ticareti ile mücadelenin belirli bir ivme kazanarak hızlandığı anlaşılmaktadır. Tespit edilen insan ticareti mağduru sayısı ve bu sayıdaki değişiklikler insan ticareti ile mücadelenin başarısını ortaya koymaktadır.

Tablo 1’de Türkiye’de 2014-2017 yıllarında tespit edilen insan ticareti mağdurlarının istismar şekillerine göre dağılımı gösterilmektedir. Buna göre 2014 ve 2017 yılları arasında tüm istismar türlerinde tespit edilen mağdur sayısı artmıştır. Tespit edilen toplam 642 mağdurun yaklaşık %72’lik bir bölümüne karşılık gelen 460’ı cinsel istismara maruz kalmıştır. İkinci olarak iş gücü istismarı veya emek sömürsüne dayalı gerçekleşen insan ticaretinde ise mağdur sayısı yaklaşık %17’lik bir oran ile 108 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de en yaygın insan ticareti türünün cinsel istismar olduğu, ikinci yaygın türün ise iş gücü istismarı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1: İnsan Ticareti Mağdurlarının İstismar Şekilleri (2014-2017)

Yıl	Cinsel İstismar	İş Gücü İstismarı	Zorla Dilendirme	Toplam
Toplam	460	108	74	642
2014	43	7	-	50
2015	88	19	1	108
2016	143	30	8	181
2017	186	52	65	303

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı “ 2017 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu” Yayın No:49 Şubat 2018 s.68.

Tablo 2’de insan ticareti mağdurlarının uyruk bazında istismar şekilleri gösterilmektedir. 2017 yılı itibarıyla zorla dilendirme yoluyla insan ticareti mağduru olanların tümü Suriye uyruklu yabancılardan oluşmaktadır. 2011 yılı ve sonrasında yaşanan iç savaş sebebiyle Türkiye’ye gelen ve Türkiye’de bulunan Suriyeli sayısı³ düşünüldüğünde Suriyeli mağdurların tespit edilenler arasında sayısal olarak ilk sırada olması daha iyi anlaşılacaktır. Cinsel istismara maruz kalan mağdurlar ağırlıklı olarak Kırgızistan ve Özbekistan gibi Orta Asya ülkelerinden ve Suriye’den Türkiye’ye gelen yabancılardan oluşmaktadır.

Tablo 2: İnsan Ticareti Mağdurlarının Uyruk Bazında İstismar Şekilleri (2014-2017)

Uyruk	Cinsel İstismar	İş Gücü İstismarı	Zorla Dilendirme	Toplam
Toplam	460	108	74	642
Suriye	54	7	74	135
Kırgızistan	98	-	-	98
Özbekistan	76	2	-	78
Fas	25	18	-	43
Afganistan	-	43	-	43
Moldova	37	-	-	37
Ukrayna	28	3	-	31
Rusya	26	-	-	26

3 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019c) istatistiklerine göre Türkiye’de 26.09.2019 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamında kayıt altına alınmış 3.667.435 Suriyeli yabancı bulunmaktadır.

*İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından
Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği*

Azerbaycan	20	1	-	21
Türkmenistan	16	-	-	16
Diğer	80	34	-	114

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı “2017 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu” Yayın No:49 Şubat 2018 s.68.

İş gücü istismarı mağdurlarının büyük çoğunluğunun Afganistan ve Fas uyruklu yabancılardan oluştuğu görülmektedir. Fas uyruklu 25 mağdurun cinsel istismara, 18 mağdurun ise iş gücü istismarına uğradığı tespit edilmiştir. 2017 yılında tespit edilen 43 Afganistan uyruklu insan ticareti mağdurunun ise tümü iş gücü istismarına veya başka bir ifade ile emek sömürsüne maruz kalmıştır. Dolayısıyla Afganistan uyruklu yabancılardan emek sömürsü veya iş gücü istismarı ile öne çıktığı anlaşılmaktadır. Türkiye’de 2018 ve 2019 yıllarında yakalanan düzensiz göçmenlerin en büyük bölümünün Afganistan uyruklu yabancılardan oluştuğu ve düzensiz göçmenlerin herhangi bir istismara maruz kaldıklarında sınır dışı edilmekten korkmaları sebebiyle yetkililerden koruma talep etmekten çekindikleri yukarıda ifade edilmiştir. Buradan hareketle Türkiye özelinde iş gücü istismarına maruz kalarak insan ticareti mağduru olan Afganistan uyruklu yabancılardan büyük çoğunluğunun düzensiz göçmenlerden oluştuğu ileri sürülebilir. Hatta koruma talep edemeyen veya üçüncü kişiler tarafından henüz yetkili makamlara bildirilmemiş iş gücü istismarına dayalı Afgan insan ticareti mağdurlarının bulunabileceği söylenebilir.

Düzensiz göçmenlerin insan ticareti mağduru olmasına engel olabilmek için düzensiz göçle mücadele çalışmalarını güçlendirmek gerekmektedir. Kayıt altına alınamamış her yabancının çeşitli biçimlerde insan ticareti mağduru olma olasılığı yüksektir. Her devlet sınırlarını güvence altına almak için ulusal mevzuatınca gerekli düzenlemeler yapmaktadır. Bu kapsamda YUKK’nin dördüncü bölümünün “Sınır dışı etme kararı alınacaklar” başlıklı 54. maddesinde hangi yabancılar hakkında sınır dışı kararı alınacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre “Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler”, “Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler” ve “Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar” gibi düzen-

siz göçmen olarak nitelendirilebilecek yabancılar hakkında sınır dışı kararı alınacaktır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Düzensiz göçle mücadele devletin ulusal sınırlarını ve bu sınırlar içerisinde kamu düzeni ve kamu güvenliğini koruma amacını taşımaktadır. Ancak her düzensiz göçmen hakkında sınır dışı kararı alınması gerektiği şeklindeki bir yaklaşım da doğru kabul edilemez.

Yasal veya yasal olmayan yollarla Türkiye'ye gelen düzenli ve düzensiz göçmenlerden 1951 Cenevre Sözleşmesi ve YUKK'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları taşıyanlar, sığınmacı olarak uluslararası koruma kapsamında değerlendirilebilecektir. Uluslararası koruma talebi bulunan ve gerekli şartları taşıyan düzensiz göçmenler bir yandan ülkelerinde maruz kalacakları zulümden korunmuş olacak diğer taraftan kayıt altına alınacakları için Türkiye'de istismara maruz kaldıklarında yetkili makamlara başvurmaktan çekinmeyecektir. Bu durum kişinin hak ve yükümlülüklerini, Türkiye'de kalış süresini ve kişiye sunulacak hizmetleri doğrudan etkilemektedir. YUKK'nin 65. maddesine göre "Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem yapılmaz." Kanun'un 62. maddesine göre (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013),

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

Tablo 3: 2015, 2016 ve 2018 Yıllarında Yapılan Uluslararası Koruma Başvuruları

	2015 Yılı		2016 Yılı		2018 Yılı	
	Yüzelik Dilim (%)	Sayı	Yüzelik Dilim (%)	Sayı	Yüzelik Dilim (%)	Sayı
İrak	% 65,64	42.162	% 47,64	31.523	% 59,47	68.117
Afganistan	% 17,75	11.405	% 32,41	21.445	% 33,04	37.854
İran	% 13,27	8.527	% 16,88	11.172	% 4,39	5.036
Diğer	% 3,32	2.138	% 3,06	2.027	% 3,08	3.530
Toplam	% 100	64.232	% 100	66.167	% 100	114.537

NOT: Bu tablo Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2016 Türkiye Göç Raporu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2019d). https://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararası-koruma_363_378_4712 internet adresinin 12.07.2019 tarihli verilerinden uyarlanmıştır.

Tablo 3’de uyruklarına göre Türkiye’de 2015, 2016 ve 2018 yıllarında uluslararası koruma başvurusu yapan kişilerin sayıları ve oranları yaklaşık olarak gösterilmektedir. Buna göre her üç yılda da Irak uyruklu sığınmacılar ilk sırada yer alırken Afganistan ikinci sırada yer almaktadır. BMMYK verileri incelendiğinde ise Türkiye’de kayıt altına alınmış sığınmacıların sayısı 10 Eylül 2018 itibarıyla 368.230’a ulaşırken bunların %46’sının Afganistan, %39’unun Irak ve %15’inin de diğer ülke vatandaşlarından oluştuğu görülmektedir (Türkiye: Kilit Veriler ve Sayılar, 2019). Buradan anlaşıldığı gibi GİGM verileri ile BMMYK verileri arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Bmmyk’ye başvuran sığınmacılarda sayısal çoğunluk olarak ilk sırada Afganistan uyruklu, ikinci sırada Irak uyruklular yer alırken GİGM kayıtlarında ilk sırada Irak, ikinci sırada Afganistan uyruklu yabancılar yer almaktadır. Tablo 3’teki oranlar ve sayılar arasındaki farklar incelendiğinde böyle bir farklılığın küçük sapmalardan kaynaklanmadığı açıkça ifade edilebilir. Türkiye’de bulunan Afganistan uyruklu kişilerin önemli bir bölümünün Bmmyk’ye sığınma başvurusu yaptığı ancak bulunduğu ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne giderek uluslararası koruma başvurusu yapmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum ise Afganistan uyruklu yabancıların önemli bir bölümünün kayıt dışı olarak Türkiye’de bulunduğunu göstermektedir.

Kayıt altına alınmamış Afganistan uyruklu yabancılar bir şekilde çalışma piyasasına katılarak insan ticareti mağduru olma olasılığı yüksek olan düzensiz/izinsiz göçmen iş gücünü oluşturmaktadır. Diğer taraftan uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların iş gücü piyasasına katılmalarına ilişkin usul ve esaslar “Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik” ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci ve ikincil koruma statüsü verilen kişiler statü almalarından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilmektedir. Mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak uluslararası koruma başvuru ve şartlı mülteci statü sahipleri çalışma izni almaktan muaf tutulmuştur. Çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvuruları uluslararası koruma başvuru tarihinden itibaren altı ay sonra yapılabilmektedir (Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 2016). Türkiye’de Afganistan uyruklu yabancıların uluslararası koruma başvuruları kayıt altına alınarak çalışma izni muafiyeti kapsamına alınmaları insan ticareti ile mücadele bakımından oldukça önemli bir konudur. Yine söz konusu Afganistan uyruklu düzensiz göçmenlerden Bm-myk’ye sığınma başvurusu olanların kayıt altına alınmalarını hızlandırmak amacıyla çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu yapılabilmesi için gerekli olan altı aylık sürenin kısaltılmasının faydalı olacağı ileri sürülebilir.

Sonuç

Son yıllarda dünya genelinde düzensiz göç hareketlerinde artış yaşanmaktadır. Yasal olmayan yollarla bir ülkeye giriş yaparak orada bulunan düzensiz göçmenler, devletler tarafından istenmeyen göçmen türlerinin başında gelmektedir. Düzensiz göç konusuna ve düzensiz göçmenlere çoğunlukla güvenlik ve kamu düzeni eksenli bir bakış açısıyla yaklaşılmaktadır. Oysa düzensiz göçmenleri adli bir suçlu gibi görmek doğru değildir. Fiili durumda bir düzensiz göçmen, aynı zamanda uluslararası koruma arayan bir sığınmacı olabilmektedir. Kayıt dışı olarak başka bir ülkede bulunan ve izinsiz olarak çalışan düzensiz göçmenler, durumlarının tespit edilmesinden ve sınır dışı edilmelerinden endişe duyarlar. Herhangi bir baskı ve istismara maruz kaldıklarında yetkililerden koruma talep etmekten çekinebilmek-

tedirler. Bu nedenlerle düzensiz göçmenlerin aynı zamanda insan ticareti mağduru olma olasılığı yüksektir. Ülkelerinden ayrılarak uzun ve zorlu göç yolunu geçen düzensiz göçmenlerin belirlenen rotayı geçebilmeleri için göçmen kaçakçılara da para verdikleri düşünüldüğünde, çaresizlik ile düşük ücrete razı olarak çalışmaya başlayacakları öngörülebilecek bir durumdur. Düşük ücret ile sömürülen mağdurların durumlarından şikâyetçi olmaması, insan ticareti mağduru oldukları gerçeğini değiştirmemekle birlikte mağduriyetlerinin resmi makamlar tarafından tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Çoğu zaman zor ve tercih edilmeyen işlerde çalışıyor olmaları bazı ülkeler tarafından düzensiz göçmenlerin göz ardı edilmelerine sebep olmakta ve istismar edilmelerinin önünü açmaktadır.

Modern kölelik olarak adlandırılan insan ticareti; kişilerin aldatılması, çaresizliklerinden yararlanılması, tehdit edilmesi ve psikolojik baskı altında tutulması yollarıyla istismar edilmesidir. 2018 Küresel İnsan Ticareti Raporu'na göre 2016 yılında dünya genelinde 97 ülkede yaklaşık olarak 25.000 insan ticareti mağduru tespit edilmiştir. Dünya'da ve Türkiye'de insan ticaretinin büyük çoğunluğu cinsel sömürü şeklinde gerçekleşmektedir. İkinci yaygın insan ticareti türü ise zorla çalıştırma, iş gücü istismarı veya emek sömürüsü olarak adlandırılmaktadır. Cinsel sömürü, zorla çalıştırma ve diğer insan ticareti türlerinin fiili durumda kolayca tespit edilebilmesi her zaman mümkün olamamaktadır. İnsan ticaretinde mağdura yönelik tehdit ve baskıların ortaya çıkarılamaması ve yeterli koruma sağlanamaması, mağdurun maruz kaldığı sömürüyü açıklamasının önünde engel oluşturacaktır. İnsan ticareti için alınacak önemlerin doğrudan düzensiz göç ile mücadele çalışmalarına etki edeceği açık bir şekilde ifade edilebilir. Bu durum düzensiz göç ile mücadele çalışmalarının insan ticaretini azaltacağı şeklinde tersinden de okunabilir. Sonuç olarak kayıt dışılık ile mücadele edilmesi, hem düzensiz göç hem de insan ticareti ile mücadele edilmesi anlamına gelecektir. Kayıt altına alınan her göçmen insan tacirlerinin tehdidine karşı sığınacakları resmi bir kurumun varlığından haberdar olacak ve istismara maruz kaldığında yetkililere başvurmadan çekinmeyecektir.

Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı her geçen yıl artış göstermektedir. Güncel veriler incelendiğinde tespit edilen düzensiz göç-

menler içerisinde Afganistan uyruklu yabancıların çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu Afgan düzensiz göçmenler, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal şartların Afganistan'a göre iyi durumda olması ve Avrupa ülkelerine ulaşmanın güçleşmesi nedenleriyle Türkiye'yi hedef ülke olarak görmeye başlamıştır. GİGM'ye operasyonel hale geldiği 2014 yılı sonrasında bir yandan yakalanan düzensiz göçmenlerin diğer taraftan tespit edilen insan ticareti mağdurlarının önemli oranda artmış olması, GİGM'ye düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadelesindeki başarısını ortaya koymaktadır. 2017 yılı itibarıyla Türkiye'de tespit edilen 43 Afganistan uyruklu insan ticareti mağduru tamamı iş gücü istismarına maruz kalmıştır. Buradan hareketle Türkiye'de bulunan Afganistan uyruklu göçmenlerin iş gücü istismarına dayalı insan ticareti mağduru olma olasılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 2018 yılı itibarıyla Türkiye'de BMMYK ve GİGM tarafından kayıt altına alınan uluslararası koruma başvuruları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde GİGM'ye iltica başvurusu yapan Afganistan uyruklu yabancı sayısının Bmmyk'ye başvuru yapanlara göre önemli oranda az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kayıt dışı olarak Türkiye'de bulunduğu anlaşılan Afganistan uyruklu yabancıların kayıt altına alınabilmesi için gerekli denetimler yapılmalıdır. Bunun yanında uluslararası koruma başvuru veya statü sahibi kişilerin çalışma izi veya çalışma izni muafiyeti alabilmeleri için gerekli sürenin kaldırılması veya kısaltılması ya da buna benzer düzensiz göçmenleri kayıt altında olmaya teşvik edecek diğer uygulamaların gerçekleştirilmesi düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadele bakımından oldukça faydalı olacaktır.

Kaynakça

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi 2019 Türkiye Raporu. (2019). Erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-_tr.pdf (15.09.2019).

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Akçadağ, E. (2012). *Yasa Dışı Göç ve Türkiye*. Araştırma Raporu. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. İstanbul.

Atasü-Topcuoğlu, R. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 34, s. 1-20.

Barbaros, H. (2014). İnsan Ticareti: Temel Kavramlar. İnsan Ticareti Mağdurlarıyla Sosyal Hizmet. İçinde (s. 1-6). Antalya: Aile Danışmanları Derneği.

Bartram, D., V. Poros, M. ve Monforte P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Çev. İtir Atabeyoğlu Tuncay. Ankara: Hece Yayınları.

Çiçekli, B. ve Demir, O. Ö. (2015). Türkiye'nin Düzensiz Göçle ve Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele Alanındaki Deneyimi. *Türkiye'nin Avrupa Birliği Katılım Süreci Bağlamında Düzensiz Göçle Mücadele Konferansı 15 Kasım 2013*. İçinde (s. 11-26). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

(2018). *2017 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.

(2019a). Düzensiz Göç. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (25.09.2019).

(2019b) İnsan Ticareti İle Mücadele. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik> (25.09.2019).

(2019c). Geçici Koruma. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-ko>

ruma5638 (03.10.2019).

(2019d) Uluslararası Koruma. Erişim adresi: https://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-koruma_363_378_4712 (12.07.2019).

Göç Terimleri Sözlüğü (2009). Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayını.

Güvenlik Terimleri Sözlüğü (2017). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.

İçduygu, A.ve Aksel, D. B.(2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Araştırma Raporu. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye. Ankara.

Kaya, A. (2015). Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. Südaş İ. ve Körükmez L. (Der.) *Göçler Ülkesi* içinde (s.15-26). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mannaert, C. (2003). Irregular migration and asylum in Turkey. *UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/research/working/3ebf5c054/irregular-migration-asylum-turkey-celia-mannaert.html?query=irregular%20migration> (18.09.2019).

Rittersberger-Tılıç, H. (2015). ‘Managing’ Irregular Labor Migrants in Turkey. *Göç Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 1, s. 80-107.

Sayın, H. (2018). Modern Kölelik Olarak Meta-Göçmen İnsan Ticareti Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 2 Sayı:2, s.79-102.

Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun (2003, 4 Şubat). Resmi Gazete (Sayı: 25014). Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html> (02.10.2019).

Türk Ceza Kanunu (2004, 13 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 25611). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> (28.09.2019).

Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı (2. Baskı). (2009). Ankara.

*İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından
Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği*

Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik (2016, 26 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 29695). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-1.htm> (29.08.2019).

UNHCR (2019). Küresel Eğilimler Raporu. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html> (03.10.2019).

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2019). Türkiye: Kilit Veriler ve Sayılar. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>. (26.09.2019)

United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *Global Report on Trafficking Persons 2018*. New York: United Nations.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 4 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 28615). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (26.09.2019).